

Szász Mária-Magdolna

Vidéki agrárvállalkozók tudásszerzési gyakorlata

A tanulmány a székelyföldi térség innovatív agrárvállalkozóinak tudásszerzési/információszerzési gyakorlatát elemzi. Mivel az agrárinnovációs folyamat kulcsszereplőinek tudásszerzési gyakorlata innovációs tényezőnek számít, a tanulmányban vizsgált jelenség a székelyföldi vidékfejlesztés és vidékutatás egyik alapvető kérdéskörének tekinthető. A tanulmány szerkezetét illetően, az 1989-es rendszerváltás után beinduló térségi tudástranszfer folyamat alakulásának, valamint térségi tudástranszfer kínálatnak a rövid ismertetése után a Pro Agricultura Hargitae Universitas 2011 óta zajló agrárinnovációs kutatási programsorozatának 90 interjúja alapján bemutatásra kerülnek a célcsoport által igénybe vett információforrások, illetve az információszerzés/tudásszerzés négy gyakori módozata. Ez követően az egyéni információszerzés/tudásszerzés részletesebb elemzése kerül bemutatásra.

*Kulcsszavak: tudásszerzés, innováció, agrárvállalkozók, vidékfejlesztés
JEL – kód: O35, Q12*

Knowledge acquisition practices of rural agricultural entrepreneurs

The study analyses the knowledge/information acquisition practices of innovative agricultural entrepreneurs in Szeklerland. Since the knowledge acquisition practices of key actors in the agricultural innovation process are considered as an innovation factor, the phenomenon examined in the study can be considered as one of the fundamental issues of rural development and rural research in Szeklerland. Structure of the study: after a brief description of the development of the knowledge transfer process and supply after the regime change in 1989, the sources of information used by the target group and the four common ways of information/knowledge acquisition are presented based on 90 interviews of the Pro Agricultura Hargitae research programme series. This is followed by a more detailed analysis of individual information/knowledge acquisition.

*Keywords: knowledge acquisition, innovation, agricultural entrepreneurs, rural development
JEL – code: O35, Q12*

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.24>

Bevezetés

A térségi agrárszektorban új helyzet van, a rendszerváltás utáni időszakban, de hangsúlyosan a 2000-es éveket követően ennek az ágazatnak a folyamatos változása figyelhető meg. A változás lényege abban ragadható meg, hogy egyre nagyobb számban jelennek meg az olyan újszerű agrár kezdeményezések, amelyek kisméretűek, nem a térségi gazdálkodási tapasztalatokra alapozódnak, új formát öltenek a hagyományos gazdálkodáshoz képest, új termékeket állítanak elő stb. Emellett nagy számban megmaradtak az önfenntartó családi gazdálkodások, és megjelentek az üzemszerűen működő farmok is. A háromféle gazdálkodási forma esetében más és más módon jelentkezik a vállalkozás indításához vagy működtetéséhez szükséges szakmai tudás iránti igény, és mások a tudás megszerzésének módozatai is. A kevészámú, üzemszerűen működő, nagyobb farmgazdaság rendszerint agrárszakembereket alkalmaz főállásban vagy szerződéses viszonyban. Az önfenntartó családi gazdaságok a térségi hagyományos gazdálkodási modellt követik és a gazdálkodással kapcsolatos tacit tudásra alapoznak, innovációra nem vagy csak ritkán vállalkoznak (kivételt legfeljebb a mezőgazdasági gépek beszerzése jelenti), esetükben

a szakmai tudás iránti igény nem mutatkozik jelentősnek. Teljesen más a helyzet az innovatív agrárvállalkozásokkal, amelyeknek az indításához és a működtetéséhez egyaránt olyan tudásra van szükség, ami a gazdák közvetlen környezetében nem áll rendelkezésre. Ennek az agrárszektorban megjelenő innovatív csoportnak a megjelölése a térségben többféle képpen történik (pl. fiatal gazda, helyi termelők, bio gazda stb.), nincs egyértelmű elnevezés rá (Biró 2018). A jelenlegi térségi innovatív agrárszereplők tevékenysége sok tekintetben különbözik a korábbi térségi gazdálkodási modelltől. Számuk egyelőre nem nagy, településenként csupán egy-két személy foglalkozik ilyesfajta gazdálkodással. Ennek az innovatív csoportnak a tevékenységéhez a családi erőforrások (földtulajdon, gazdasági épületek) is fontosak, de a gazdaság megalapozásához szükséges ismereteket a lokális társadalmon kívül, akár külföldön vagy Internetről szerzik. Ebben az építkezési folyamatban a gazdák elsősorban saját tevékenységükre támaszkodnak, a hivatalos agrárszervezetek vagy más térségi intézmények segítségét kevésbé veszik igénybe. A családból jellemzően az egyik fél az, aki jobban implikálódik a tevékenységbe, ha kétgenerációs családról van szó, akkor elsősorban a fiatalok vállalkoznak újításra. A legtöbb esetben teljesen más iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint amit a gazdálkodás megkíván, minden bizonnyal ez is közrejátszik abban, hogy a tudásszerzésre nagy hangsúlyt fektetnek, gyakran hangsúlyozzák a folyamatos tanulást, a tájékozódás fontosságát. Egyre több nő is megjelenik ebben a vállalkozói csoportban, míg ez a hagyományos gazdálkodás esetében egyáltalán nem volt jellemző. A helyi közösségekben ezen innovátorok az esetek többségében különcöknek számítanak, innovatív munkájukhoz a helyi közösség távolságtartóan viszonyul, a közvetlen környezettel való együttműködés egyes esetekben kialakulhat, de általánosan nem jellemző. A szervezett szakmai tanácsadásra nem tartanak igényt, inkább ők maguk keresnek megoldást a felmerülő problémákra. Inkább informális, személyes kapcsolatok kialakítására és fenntartására törekednek, elsősorban más gazdálkodókkal. Az önmegmutatásukat vagy termékeik ismertetését tudatosság és célirányosság jellemzi. A termelés mellett fontosak számukra az üzleti, piaci és marketing szempontok is, valamint a környezeti értékek védelme, az egészséges termékek előállításának, a helyi adottságok hasznosítása. Ezek a kisléptékű, sok esetben még kísérleti stádiumban lévő vállalkozások a székelyföldi vidéki kontextusban, illetve a térségben domináns gazdálkodási gyakorlat kontextusában innovációnak számítanak, Olyan változásnak, amely nem csupán egy új paradigma fokozatos térnyerését jelenti, hanem kihívást, nem egy esetben zavaró tényezőt is a domináns térségi mentalitás és gyakorlat számára. Ebben a folyamatban kulcsszerepe van a tudásnak, a tudásszerzési folyamatnak, amire ezek az innovatív kezdeményezések hangsúlyosan és tudatosan támaszkodnak. A térségi agrár innovátoroknak számító csoport újfajta tevékenysége nem térségi tapasztalatokra és tudásra alapozódik, hanem külső hatásra. A térségi vidékkutatás számára kulcskérdésnek tekinthető annak vizsgálata, hogy ez a csoport a szakmai tudását, honnan, milyen módszerekkel szerzi meg, melyek a források és melyek a tudásszerzés fontosabb típusai. A térségi tudástranszfer folyamathoz kapcsolódó témák elemzésével a kutatók eddig csak kevés esetben foglalkoztak, ebben a vonatkozásban Mátéffy Mária doktori disszertációját⁵, valamint a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány nemrég lezárult kutatási programját említhetjük (Biró és Magyar 2020).

A vidéki térségek innovációs folyamatainak elemzésével foglalkozó szakirodalmi anyagokban a tudás és a tudásszerzés is napirenden lévő téma. Ezek közül jelen tanulmány szempontjából fontosnak tartom megemlíteni az innováció kialakulásában a helyi és a külső tudást egyenértékűen értékelő szakmai munkákat (például Bruckmeier és Tovey 2008, G.Fekete 2008, Treakle és Krell 2014), valamint azokat a kutatókat és projekteket, amelyek a tudásinterakció és a hálózatok

⁵ Mátéffy Mária: A vidékfejlesztéssel kapcsolatos tudásformák szerepe és változása Hargita megyében. Doktori disszertáció, 2014, kézirat.

kialakítására (lásd EIP-AGRI szakanyag⁶, Sárosi-Blága 2020), valamint az egyéni tudásszerzés és tudásterjesztés fontosságára hívják fel a figyelmet (például Hameed és Sawicka 2016, Šumane és társai 2016).

A tanulmányban az 1989-es rendszerváltás után beinduló térségi tudástranszfer folyamat alakulásának, valamint térségi tudástranszfer kínálatnak a rövid ismertetése után a Pro Agricultura Hargitae Universitas 2011 óta zajló agrárinnovációs kutatási programsorozatának (Biró és Magyar 2013, 2014, 2017, 2020, Biró 2018) 90 interjúja alapján bemutatom a célcsoport által igénybe vett információforrásokat, illetve az információszerzés/tudásszerzés négy gyakori módozatát. Ez követően az egyéni információszerzés/tudásszerzés részletesebb elemzése kerül bemutatásra. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a tanulmányban az információszerzést a tudásszerzés szinonimájaként használom, ugyanis a térségi agrárszereplők körében a "tudás", "tudásszerzés" fogalma nem használatos, az információ kifejezés alatt szakmai tudást értenek.

A térségbe irányuló tudástranszfer jellemzői

A vidéki térségben működő agrárvállalkozások tudásszerzési gyakorlata nyilvánvalóan függ attól, hogy közvetlen környezetükben milyen szakmai tudáskínálat áll rendelkezésre, milyen az a térségi tudáskontextus, amelyet hasznosíthatnak. Az alábbiakban, első lépésben az 1989-es rendszerváltás után beinduló térségi tudástranszfer folyamat alakulását ismeretem, második lépésben pedig a térségi tudástranszfer kínálatát. A 2011-től zajló, agrárinnovációs folyamatok elemzésével foglalkozó kutatás tanulmányai (például Biró 2018, Biró és Sárosi-Blága 2020, Biró és Sárosi-Blága 2021) a tudásszerzési gyakorlatokat, mint kezdeményezéseket – a térségi kontextushoz viszonyítva – vidéki innovációs folyamatként kezelik. A tudásszerzési folyamat szempontjából fontosnak tartják az 1989 utáni tudáskontextus fejlődésének elemzését, amellyel kapcsolatban összegzik, hogy a térségben három nagy változás következett be: a regionális tudáskontextus bővülése és diverzifikációja, a térségben megnövekedett tudásigény, valamint a térségben belüli tudástermelés megjelenése (Biró és Sárosi-Blága 2021).

A.

Az 1989-es rendszerváltás után a székelyföldi térségben egy sokszereplős, tartalmilag és formailag folyamatosan bővülő térségi tudástranszfer folyamat indult el, melyet nagymértékben meghatározott az induló tudásdeficit. További jellemzőnek tekinthető az, hogy a térségi tudástranszfer külső (elsősorban külföldi) kezdeményezői rendszerint nem az aktuális térségi tudáskészletből indultak ki. A korábbi, 1989 előtti modernizációs kísérletek tapasztalatai bizalmatlanságot eredményeztek a helyi agrártársadalomban, és ez a bizalmatlanság a rendszerváltás utáni tudástranszferre is kiterjedt. A külső kezdeményezéseket nem feltétlenül kezelték nyitottan, távolságtartók voltak és védekező mechanizmust alkalmaztak, amellyel szemben értetlenül álltak a kezdeményezők. Ez a viszonyulásmód a mai napig érzékelhető és negatívan befolyásolja a tudástranszfer programokhoz való helyi viszonyulásmódot. Az 1989 utáni tudáskontextus alakulása kapcsán fontos megemlíteni a térségi tudáskontextus diverzifikálódását, valamint a tudásigény térségi növekedését. Az innovációs folyamatnak – melynek része a tudástranszfer is – nincs egy meghatározó úgynevezett „főszereplője”, stratégia szervezője/menedzsere, így az újító változások több helyről érkeznek, nem lehet rájuk rendszerként tekinteni, nem integrálódnak egységes térségi folyamatba. A térségi tudáskontextust alapvetően a diverzifikálódás jellemzi. Ezek a tudástranszfer folyamatok a térségben lényegében nem is terjedtek el széles körben, bár a bemeneti oldal, mint például a költségigény vagy időkeret stb. mérhető, de már a kimeneti oldal, vagyis a tényleges hasznosulás mértéke jóval kevésbé. Az innovatív tudások megszerzésére leginkább az jellemző, hogy az érdekeltek egyéni úton

⁶ Az EIP-AGRI (The European Innovation Partnership for Agricultural productivity and Sustainability – 2012-ben indult, célja az "Európa 2020" kutatás és innováció megerősítésére vonatkozó stratégia támogatása)

próbálkoznak rákeresni az őket érdekelt témákra, esetleg tapasztalatot szereznek, vagy számukra hasznos kapcsolatokat építenek ki (Bíró 2020).

A térségi tudáskontextusban végbemenő másik nagy változásnak az tekinthető, hogy megnőtt és napjainkban is egyre inkább növekedik a térségben a szakmai tudás iránti igény. Folyamatosan növekszik azon agrárszereplők száma, akiknek új szakmai tudásra van szükségük és saját maguk lehetőségeket keresnek az általuk érdekelt információk megszerzésére. A tudás iránt való igény növekedésének több oka van, mint például a földalapú támogatások megjelenése, térségen kívüli, vagy külföldi tapasztalatok, olyan támogatási formák megjelenése, amelyek az egyéni és kisebb vállalkozások számára elérhető stb. Ugyanakkor térségi léptékű mentalitás- és magatartásváltás is megfigyelhető, amely a tudásigényre is pozitív hatással van. Továbbá egyre bővül azon személyek száma, akik külföldi munkavállalásuk, vagy tanulmányaik befejeztével a térségben maradás mellett döntenek. A fentebb felsorolt tényezők mind ahhoz vezetnek, hogy folyamatosan növekszik az olyan információk- és szakmai ismeretek iránti igény, amelyek agrártevékenységekhez kapcsolódnak (Bíró 2020, Bíró és Sárosi-Blága 2021).

B.

A térségbe irányuló tudástranszfer egyik része formális, intézményesített keretek között zajlik, ennek nevesíthető szervezői vannak, maga a tudásátadás és az igénybe vevők köre is beazonosítható. Ez a tudásátadási folyamat hivatalos keretek között zajlik rendezvény vagy valamilyen képzési program formájában, a kínálat sokféle. Az alábbiakban Bíró (2020) alapján ezen intézményes tudástranszfer legfontosabb típusait ismertetem röviden. Az ismeretterjesztés az intézményes tudástranszfer egyik formája, amely többféle csatornán és eseményen keresztül jut el az érdekelt agrárszereplőkhöz. Ilyenek lehetnek például a szakmai előadások, amelyek megvalósulhatnak nyilvános konferencia vagy szűkebb szakmai kör formájában akár külföldi szakemberek bevonása révén. De ilyenek lehetnek a térségi médiában megjelenő, szakemberekkel készített interjúk, hírközlések, beszámolók vagy személyes kerekasztal beszélgetések. Az intézményes tudástranszfer másik típusa az intézményes oktatás, amelyek akkreditált felnőttképzési programok és tanfolyamok, alap és mesterképzések, vagy szakközépiskolai és szakiskolai oktatás formájában valósulnak meg. Az agrárszereplőkhöz leginkább a felnőttképzési programok jutnak el, amelyeket egyesületek, alapítványok, megyei hivatalok, agrárkamarák, felsőoktatási intézmények indítanak. A térségi egyetemi képzéskínálat is több lehetőséget biztosít, amely hozzájárul a térségbe irányuló tudástranszferhez. Ilyen egyetemi képzés például az agrármérnöki, vidékfejlesztési agrármérnöki mesterképzés, vagy a környezetmérnöki alapképzés, de egyéb egyetemi szakok, mint például az agrárközgazdaság, kommunikáció és PR, vagy a szociológia is olyan tudástartalmakat hordoznak, amelyek akár az agrárszektor számára is hasznosak lehetnek. A térségben végbemenő középfokú agrárképzés, mint a szakközépiskolai és szakiskolai oktatás minimálisan járulnak hozzá a térségi tudástranszfer folyamathoz. Ennek több oka van, például az, hogy az agrárszektor változásaihoz, a gyakorlati oktatás hiányos (nincs megfelelő géppark vagy tanegység), vagy nincsenek együttműködések a térségi egyetemi szakokkal (Bíró 2020). Összeségében gazdag térségi intézményi szerkezetéről és intézményes tudáskínálatról beszélhetünk, amelynek szereplői azonban önállóan működnek. A válaszra váró kérdés az, hogy ez a tudáskínálat milyen mértékben, milyen módon esik egybe az innovatív térségi agrárvállalkozók tudásigényével és tudásszerzési gyakorlatával.

Agrárinnováció és tudásszerzés

A térségben 2011 óta zajlik a Pro Agricultura Hargita Universitas Alapítvány programja, amelynek keretében az agrárinnovációs folyamat kontextusáról, folyamatairól, intézményi szereplőiről, nem utolsósorban pedig az innovatív agrárvállalkozókról készültek tematikus elemzések (például Bíró 2018, Bíró és Sárosi-Blága 2020, Bíró és Sárosi-Blága 2021). A program

keretében több mint 90 interjú készült az agrárvállalkozókkal (az adatfelvétel módszertanával kapcsolatos információkat lásd: Biró és Magyar 2013, 2014). Ezek az interjúk – sok más téma mellett – a tudásszerzés forrásaival és módozataival is foglalkoztak. A kutatásban többszintű, kvalitatív adatgyűjtésre került sor: a félig strukturált interjúk elemzését segítik azok az esettanulmányok, informális megfigyelések és a téma szempontjából releváns további dokumentumelemzések, amelyek a vállalkozók mikroszintű tevékenységeinek és a térségi kontextus szintjének, valamint a két szint közötti kölcsönhatásnak a feltárására irányultak (Glaser és Straus 1967, Miles és Huberman 1994, Yin 2009).

A 2020-ban zajlott program keretében megvizsgáltuk, hogy mi jellemzi a célcsoport tudásszerzési gyakorlatát (Biró és Szász 2020). A jelen tanulmányban elemzett 90 interjúban az énről szóló narratívákat egyetlen szövegcsoportként kezeltem. Gergen és Gergen (1984) szerint az ilyen narratívákat események irányítják, és inkább tekinthetők társadalmi – értékelő, összegző –, mint egyéni folyamatoknak.

Az interjúk anyagának feldolgozása során 276 szövegegységet különítettünk el, amelyek explicit módon a szakmai információszerzésekkel, a tanulásal foglalkoznak. Elemzésünk első moduljában – a kutatási program keretében korábban végzett elemzés alapján – röviden ismertetjük a célcsoport által igénybe vet információforrásokat, illetve az információszerzés négy gyakori módozatát. Ezt követi az egyéni információszerzés részletesebb elemzése.

1. Információszerzési források és módozatok

Az alábbiakban azokat az információforrásokat mutatja be, amelyeket az interjúalanyok jelöltek meg, mint tevékenységük számára fontos tudásszerzési lehetőséget.

- Térségben dolgozó szakember igénybevétele (személyes kapcsolat).
- Internet használata általában.
- Facebook vagy más közösségi oldal.
- Ismerős térségi termelő, aki hasonló tevékenységet folytat.
- Szakmai képzések/tanfolyamok.
- Szakmai kiadványok (könyvek).
- Személyes tapasztalatszerzés az országban vagy külföldön.
- Mobiltelefonos alkalmazások.
- Szakmai tapasztalatszerésen való részvétel.
- Szaklapok, folyóiratok használata.
- Tévéműsorok.
- Rádióműsorok.

Az információszerzés gyakorlata négyféle módozat térségi jelenlétére utal. Az egyik gyakran említett módozat az *intézményes jellegű (hivatalos) szakmai tudás megszerzése*. Ebben az esetben a vállalkozó saját maga választ a térségbe irányuló tudástranszferrel foglalkozó szervezetek és intézmények programkínálatából. Kutatásunk eredményei azt mutatták, hogy a célcsoport több mint egyharmada az intézményes keretek fontosságát hangsúlyozta az információszerzés területén. A szakkönyvek hasznosítását a célcsoport 20 százaléka említi, míg a szervezett, intézményes keretekben zajló tapasztalatszerés, valamint a konferenciákat és rendezvényeket az interjúalanyok 10 százaléka tartja fontos információszerzési lehetőségnek. Az információszerzés másik formáját a *családi szocializáció során szerzett ismeretek* jelentik. Az agrárvállalkozók gyerekként, vagy fiatalként szerzik meg a családból (sokszor nem tudatosan) a gazdálkodáshoz szükséges tudás egy részét, az értékrendet. Bár a vizsgált célcsoport tagjai nem hagyományos-, a térségben megszokott mezőgazdasági termékeket állítanak elő, munkájuk során mégis fontosnak tartják azt a tudást, amelyet saját családjukból szereztek. Ez legtöbb esetben inkább életfelfogást, értékrendet, mentalitást jelent mintsem a gyakorlati gazdálkodásra vonatkozó ismereteket. Az otthon megszerzett tudás a gazdálkodói habitus formálódásához, erősödéséhez járult hozzá. Az információszerzés további formájaként a *szolgáltatásként igénybe vett ismereteket* jelölhetjük meg. Az interjúalanyoknak csupán 10 százaléka gondolja úgy, hogy ez a tudásszerzési forma fontos. Ehhez a kategóriához sorolódnak a szaklapok, a tévéműsorok, a rádióműsorok, a szakmai

hírlevelek, a mobiltelefonos alkalmazások, illetve a szakmai szervezetek és csoportok által kínált szakmai információk.

A térségi gyakorlatra hangsúlyosan jellemző az információszerzés személyes módozata, az *egyéni információszerzés*. A kijelentéseinek 42,5 százaléka ebbe a csoportba sorolható. Ennek a gyakorlatnak a fő jellemzője az, hogy az agrártevékenységet végző személy választja ki az információszerzés forrását, határozza meg annak idejét, időtartamát, tartalmát és hasznosságát. Ebben a kategóriában az információforrás legnagyobb arányban az internethez, valamint a személyes kapcsolatokhoz köthető. A célcsoport a hasonló jellegű tevékenységet végző gazdákkal való kapcsolat kiépítését részesíti előnybe, amely sok esetben kölcsönösségen és barátságon alapszik. A térségi szakemberekkel kialakított kapcsolatok szerepe minimális (Biró – Szász, 2020). A személyes információszerzés hangsúlyos szerepe és sokfélesége indokolja azt, hogy ezt a gyakorlatot közelebbről is megvizsgáljuk.

2. A személyekhez kapcsolódó információszerzés gyakorlata

Az elemzés első részében jeleztük, hogy az információszerzési gyakorlatok közel fele (42 százalék) személyes jellegű, ez a gyakorlat személyekhez és információhordozókhoz (internet, média, szakkönyv) egyaránt kapcsolódhat. Ebben az elemzési részben a személyes kapcsolatokra alapozó egyéni információszerzés gyakorlatával foglalkozunk. Az elemzett anyagban 70 olyan szövegrészt találtunk, amelyek az információszerzést kifejezetten személyekhez kapcsolják. Nem kevés olyan szövegrész is van, amelyek több állítást is tartalmaznak az információszerzésre vonatkozóan, az elemző számára elsősorban az arányok bírnak fontos információs értékkel.

A gazdák által említett egyéni információszerzési módok hatféle csoportba sorolhatók az alábbi szempontok szerint:

- Az információszerzés kapcsán említett személy típusa.
- Az információszerzés módja.
- Az információszerzés alkalmi vagy rendszeres jellege.
- Az információ gyakorlati, problémamegoldó vagy általános jellege.
- Az információszerzés szervezeti, hivatalos keretekhez kapcsolódik-e vagy sem.
- Az információszerzés egyirányú vagy kölcsönös.

a.

A személyes információszerzéssel kapcsolatban az interjúalanyok többféle kapcsolattípust megjelölnek. Leggyakoribb a közeli személyes ismerős, a barát, a közeli rokon, az olyan személy említése, aki az interjúalany életvilágának fontos szereplője, és akivel a kapcsolat bizalmas jellegű. Az interjúkban gyakori az olyan példa, amikor az innovátor gazda egy barát ösztönzésére kezd bele a vállalkozásába, így főként az induláshoz szükséges ismereteket ebből a forrásból szerzi. Kisebb arányban említik a távolabbi személyes kapcsolatok fontos szerepét. Az ilyen típusú információszerzés olyan esetekben gyakori amikor a vállalkozó még tervezi a vállalkozást, vagy ha működtetés közben szakmai információra van szüksége, és ezt a közvetlen környezetében nem találja meg. Ezért keres olyan távoli személyt, aki hasonló tevékenységgel foglalkozik és aki vállalja a személyes kapcsolatba való belépést.

A szomszédtól való információszerzés jóval ritkábban fordul elő, azokban az esetekben történik utalás ilyen kapcsolatra, amikor az innovatív vállalkozás nem tér el nagyon lényeges mértékben a térségre jellemző hagyományos gazdálkodási modelltől. Az ilyen kapcsolatoknak inkább ellenőrző, megerősítő szerepük van. Gyakori eset, hogy az interjúalanyok nem jelölik meg a kapcsolati személyt, csak általános jelleggel utalnak a személyes kapcsolat fontosságára.

b.

Az információszerzés módját illetően négyféle eljárásra is utalnak az interjúalanyok: kapcsolat kialakítása és fenntartása, tanácskérés, segítségkérés, alkalmi megfigyelés. Az esetek döntő többségében csak a személyes kapcsolat tényét (kialakítás, fenntartás) emelik ki, nem konkretizálják annak célját, formáját vagy tartamát. Ezek a kijelentések a kapcsolattartás általános voltára, keret jellegére utalnak. A lényeg az, hogy kerüljön sor olyan kapcsolatok kialakításra, amelyeket szükség esetén bármikor igénybe lehet venni. Az ilyen típusú kapcsolat a gazdák számára biztonságot jelent. Nem a konkrét ismeretszerzés a cél, sokkal inkább a kialakított keret fenntartása és működtetése. Említik a tanácskérést és a konkrét segítségkérést is, de ez a két információszerzési mód, sokkal ritkább. A tanácskérés leginkább aszimmetrikus viszonyban figyelhető meg, amikor a gazda a már tapasztaltabb, hosszabb ideje tevékenykedő gazdától szerez információkat a saját munkájához. A segítségkérés inkább konkrét helyzetekben fordul elő az aktuálisan felmerülő problémák gyors megoldása érdekében. Kapcsolati formaként említik az interjúalanyok a megfigyelést is. Ilyen esetekben egy találkozási helyzet keretében megfigyelik egy tevékenység formáját, működési módját, anélkül, hogy az információszerzés a felek közt explicit módon tematizálódna.

c.

Az innovatív gazdák információszerzési gyakorlata lehet rendszeres (ismétlődő) vagy eseti, alkalmi jellegű. Az említések kétharmada a rendszerességre utal, egyharmada alkalmi jellegűnek nevezi az ismeretszerzést. Ez kétféle magatartás egymás mellett élésére is utalhat. Egyfelől arra, hogy a már kialakított információszerzési módozatot működtetni kell, életben kell tartani. Másfelől pedig arra is utal, hogy az adódó információszerzési lehetőségeket meg kell próbálni kihasználni.

d.

Az előző pontban jelzett magatartásokkal is összefüggésbe hozható az a megfigyelés, hogy az interjúalanyok szerint az információszerzések kétharmada inkább általános jellegű, egyharmaduk utal konkrét célokra, vagy problémák megoldására. Feltételezhető, hogy az általános jellegű kapcsolatok rendszeres jellegűek (lásd fentebb), míg a gyakorlati problémák megoldása az alkalmi jellegű kapcsolatokhoz tartozik.

e.

A személyes kapcsolatokra alapozó egyéni információszerzés csak nagyon kevés esetben kapcsolódik szervezeti keretekhez (egyesület, intézmény, szolgáltató), a legtöbb állítás arra utal, hogy az információszerzés egyéni utakon/módokon, informális keretben működik.

f.

A térségben tevékenykedő innovatív gazdák információszerzésére inkább a kapcsolatok egyirányúsága jellemző, a kapcsolatok kölcsönösségére a kijelentések egyharmada utal. Az egyirányúság ebben az esetben azt jelenti, hogy az agrárvállalkozást működtető személy kezdeményez, figyel, kérdez, igényel, ő törekszik a kapcsolati keret kialakítására és fenntartásra, időt, energiát vagy egyéb erőforrást felhasználva beruház a kapcsolatokba, a személyes kapcsolatokon alapuló információszerzésbe.

Az elemzések alapján körvonalazható a személyes kapcsolatokra alapozó egyéni információszerzés gyakorlat térségi modellje. Hangsúlyozzuk, hogy e modell mögött sokféle, egymástól részben eltérő egyéni információszerzési gyakorlat áll, és további részelemzésekre van szükség ennek a gyakorlatnak a pontosabb feltérképezéséhez. Az alábbi táblázat kiemelt fogalmait körvonalazzák a térségi személyes információszerzési gyakorlat modelljének meghatározó alkotóelemeit.

1. táblázat: A személyes információszerzési gyakorlat modelljének meghatározó elemei

A személy típusa	Közei ismerős	Szomszéd	Távoli kapcsolat	Egyéb kapcsolat
Az információszerzés módja	Csak kapcsolat	Tanács kérése	Segítség kérése	Megfigyelés
Rendszeressége	Alkalmi		Rendszeres	
Hasznosítási módja	Problémamegoldó		Általános jellegű	
Szervezeti kerete	Szervezeti kerete van		Nincs szervezeti kerete	
Íránya	Egyirányú		Kölcsönös	

Forrás: Saját szerkesztés

A felvázolt modell fontosságát az adja, hogy a térségben az egyéni informális jellegű információszerzés fontosabbnak számít, mint a formális módozatok. Ebben a gyakorlatban a személyes kapcsolatokba való egyéni beruházás kap prioritást. A személyes kapcsolat kialakítása és fenntartása az elsődleges cél, amelyet a gazdák szükség/igény esetén hasznosítani tudnak. Ugyanakkor az információszerzésre a folyamatos próbálkozás, kísérletezés, keresés is jellemző, amely a maga során szintén informális gyakorlat. Sokféle forma van a szervezeti keretekhez való kapcsolódásra is, ezek azonban az esetek döntő többségében alkalmi, efemer megoldások. Ez a térségi információszerzési gyakorlat azt is jelenti, hogy a térségi tudásszerzési kínálat és a gazdák tudásszerzési gyakorlata csak részlegesen fedi egymást, úgy is fogalmazhatunk, hogy a kétféle gyakorlat jelentős mértékben elmege egymás mellett. Tekintettel arra, hogy olyan, a térségi agrárinnovációs folyamatot meghatározó/alakító innovatív vállalkozó csoportról van szó, amely a szakmai tudásigény legfontosabb térségi megjelenítője, ez a jelenség a térségi vidékfejlesztés és vidékutatás egyik alapvető kérdéskörének tekinthető.

Tovább lépésként fontosnak tartom megvizsgálni azt, hogy az egyéni információszerzés térségi modellje mögött milyen egymástól eltérő, egyéni vagy csoportspecifikus információszerzési gyakorlatok állnak. Mivel a térségben az egyéni informális jellegű információszerzés fontosabbnak számít mint a formális módozatok, fontos lenne annak részletesebb megismerése, hogy a formális képzési kínálat terén mi lenne a gazdák igénye, mi segítené a munkájukat. A gazdák igényeinek felmérése lehetővé tenné azt, hogy a térségi szervezeti keretekhez kapcsolódó tudásszerzési kínálat igazodni tudjon a tényleges felhasználói igényekhez.

Irodalomjegyzék

- BIRÓ A. Z. – MAGYAR F. (szerk.) (2013): *Vidék és versenyképesség. Agrárinnovációs helyzetkép a székelyföldi térségben*. Csíkszereda: Státus Kiadó.
- BIRÓ A. Z. – MAGYAR F. (szerk.) (2014): *Mindig arra kell törekedni, hogy egy lépéssel előbbre legyünk... Agrárinnovációs kezdeményezések a székelyföldi térségben*. Csíkszereda: Státus Kiadó.
- BIRÓ A. Z. – MAGYAR F. (szerk.) (2017): *A generációváltás esélyei. Agrárvállalkozók innovatív szerepe a székelyföldi térségben*. Csíkszereda: Státus Kiadó.
- BIRÓ A. Z. (2018): Agrárinnovációs folyamat a székelyföldi térségben. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek. Gazdaság-Régió-Társadalom*. 3, 88–97.
- BIRÓ A. Z. – MAGYAR F. (szerk.) (2020): *Szaktanácsadás – agrárium – innováció. Tudástransfer, tudáskontextus a székelyföldi térségben*. Csíkszereda: Státus Kiadó.
- BIRÓ A. Z. (2020): Tudástransfer, tudáskontextus vidéki térségben. Helyzetkép a szaktanácsadás székelyföldi feltételrendszeréről. In: *Szaktanácsadás – agrárium – innováció. Tudástransfer, tudáskontextus a székelyföldi térségben*. (szerk.: Biró A. Z. és Magyar F.), Csíkszereda: Státus Kiadó, 11–56

- BIRÓ A. Z. – SZÁSZ M. M. (2020): Innovatív agrárszereplők információszerezési, információhasznosítási gyakorlata a székelyföldi térségben. In: *Szaktanácsadás – agrárium – innováció. Tudástranszfer, tudáskontextus a székelyföldi térségben.* (szerk.: Biró A. Z. és Magyar F.), Csíkszereda: Státus Kiadó, 72–90.
- BIRÓ, A. Z. – SÁROSI-BLÁGA, Á. (2020): Embeddedness or Marginalization? Aspects for Analysing the Local Embeddedness of Innovative Agricultural Enterprises in Szeklerland. *Acta Universitatis Sapientiae, Social Analyses*, 10, 77–93.
<https://doi.org/10.2478/ausoc-2020-0004>
- BIRÓ, A. Z. – SÁROSI-BLÁGA, Á. (2021): Paradigm Shift or Individual Experiment? A Socio-analysis of Agricultural Innovation Processes in a Rural Region. *PSIHOLOGIA SOCIALÁ* 48 ((II)/2021). 57-74.
- BRUCKMEIER, K. – TOVEY, H. (2008): Knowledge in Sustainable Rural Development: From Forms of Knowledge to Knowledge Processes. *Sociologia Ruralis*. 48(3), 313 – 329.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2008.00466.x>
- EIP-AGRI – Agriculture and Innovation (2018): Agricultural Knowledge and Innovation Systems. „Stimulating creativity and learning”. European Commission.
https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip-agri_brochure_knowledge_systems_2018_en_web.pdf
- Gergen, K. J. – Gergen, M. M. (1984): The Social Construction Of Narrative Accounts. *Historical Social Psychology*, 173–190.
- G. FEKETE É. (2008): A fejlődés és versenyképesség értelmezése kevésbé fejlett térségekben. In: *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében.* (szerk.: Lengyel I. és Lukovics M.), Szeged: JATEPress, 130-152.
- GLASER, B. – STRAUSS, A. (1967): *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research.* Mill Valley, CA: Sociology Press.
- HAMEED, T. S. – SAWICKA, B. (2016): Farmers' knowledge about the economic and production aspect of organic farming. *Episteme*, 30. 73-89.
https://www.researchgate.net/publication/310461057_FARMERS'_KNOWLEDGE_ABOUT_THE_ECONOMIC_AND_PRODUCTION_ASPECT_OF_ORGANIC_FARMING
- MÁTÉFFY M. (2014): A vidékfejlesztéssel kapcsolatos tudásformák szerepe és változása Hargita megyében. Doktori disszertáció, kézirat.
- MILES, M. B. – Huberman, A. M. (1994): *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- SÁROSI-BLÁGA Á. (2020): Tudás, innováció, fenntartható fejlődés. In: *Szaktanácsadás – agrárium – innováció. Tudástranszfer, tudáskontextus a székelyföldi térségben.* (szerk.: Biró A. Z. és Magyar F.), Csíkszereda: Státus Kiadó, 57–71.
- SUMANE, S. – Kundaa, I. – Knickel, K. – Strauss, A. – Tisenkopfs, T. – Rios, I.D.L. –Rivera, M. – Chebache, T. – Ashkenazy, A. (2014): Local and farmers' knowledge matters! How integrating informal and formal knowledge enhances sustainable and resilient agriculture. *Journal of Rural Studies*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.01.020>.
- TREAKLE, J. – KRELL, R. (2014): Territorial development and local knowledge systems. Engaging local farming knowledge through a right-based approach to agricultural development. Land and Water Division Working Paper 11. FOOD AND AGRICULTURE ORGANISATION OF THE UNITED NATIONS, Rome.
<http://www.fao.org/3/a-mk953e.pdf>
<https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4794.4162>
- YIN, R. K. (2009): *Case Study Research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
<https://doi.org/10.33524/cjar.v14i1.73>